Poštnina plačana v gotovini. Izhaja vsak petek. Leto II. Št. 15.

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrtletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za celo leto 60 Din.
Posamezne številke 1·50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 14. aprila 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Poštnočekovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Vstajenje

I.

Svetovna vojna je Slovence politično razčetverila, ker je narodnemu truplu v Jugoslaviji odsekala na vzhodu, severu in zapadu posamezne ude, kar smo deloma zakrivili sami; zato ostaja naše vprašanje nerešeno, dokler se ne združi vse slovenstvo.

Za skupno državno življenje s Hrvati in Srbi smo se izrekli sami, ker smo na ta način hoteli okrepiti svojo narodnost. Južnoslovansko vprašanje po naziranju **Ivana Cankarja** ni kulturno ali celo jezikovno, ampak je politično — združitev sorodnih narodov v skupni državi. Ako se sedaj govori o t. zv. **integralnem jugoslovanstvu**, more imeti ta pojem logično samo politično vsebino v tem pomenu, da južno slovanstvo ni popolno, dokler manjka na skrajnem zapadu del Slovencev in na skrajnem vzhodu Bolgari, ki tudi spadajo v to državno skupnost. Ne more pa vsebovati ta politični pojem narodnosti v jezikovno-kulturnem pomenu besede. Narod in država sta dve realnosti, pri katerih gre prvenstvo narodu: država obstaja iz naroda ali navadno iz narodov, kjer ima ta ali oni narod številčno večino, a drugi so v manjšini. Jezikovno-kulturno smo Slovenci, Hrvatje in Srbi, a vsi smo politično južnoslovanski narod nasproti tujini, ker smo v skupni državi.

Kako si v notranjosti uredimo svoje razmere, to je, kako si razdelimo politično moč v državi: to je naša skrb in nihče izmed tujcev nima pravice, da bi iz našega notranjega valovanja delal kakšne zunanje račune sebi v prid, kakor bi morali biti tudi izključeni očitki domačinov o protidržavnosti, kjer gre samo za notranjo ureditev. Naše stališče je določno: **slovensko - južnoslovansko** z načelno zahtevo po združenju manjkajočih delov na zazapadu in vzhodu.

II.

Zdi se, da smo se malo naučili iz svetovne vojne. Meščanstvo in malomeščanstvo z veliko večino izobraženstva, kmetstvo ter delavstvo goje še vedno staro miselnost medsebojnega obračunavanja na osnovi predvojnih gesel — brez širokega pojmovanja slovenskega vprašanja v celoti in brez zavesti odgovornosti pred narodom za njegovo bodočnost. Izpremenili smo kulise in igra se nadaljuje.

Bistveno nam manjka **notranje svobode**, ki ničesar ne sprejema slepo in se ne ustavi brez kritike pred nobeno uganko, ampak ji hoče priti do dna s stališča svoje narodne bitnosti in danega položaja. Pogoj vsakega napredka je duhovna svoboda, ki ne izprašuje, **kdo** je rekel, ampak vedno le to, **kaj** je rekel. Danes živimo zelo hitro in zato je umevno, da se pojavljajo nazori in hotenja, ki se zde povprečnemu meščanu, kmetu in delavcu sanjarska ali celó nevarna.

Polno narodno življenje na vseh področjih človeškega prizadevanja: v omiki, politiki in gospodarstvu — se zdi našemu meščanu in malomeščanu nekaj nemožnega, če že ne naravnost izdajalskega, ker je bil vedno vzgajan tako, da so drugi zanj mislili in delali ter mu je narodnost pomenila skoro edino jezik. V avstrijski ustavni dobi se ni povzpel do duhovne svobode, da bi si bil sam krojil svojo usodo, ker je vsega pričakoval od države, oziroma vlade, ki je ni imel za orodje svoje volje, ampak za dobrotnico, da mu deli miloščino. Ne le nasproti Dunaju, kjer seveda ni odločal sam, ampak tudi domá, kjer je bil kolikor toliko gospodar, ni ravnal drugače. Njegovi voditelji in izobraženi somišljeniki so bili pač takšni; saj mi je nekoč dejal neki profesor, da mora biti ljudstvo veselo, ako hoče biti dr. Tavčar njegov poslanec. Malomeščan potrebuje varuštva, ker ni vajen **demokratičnega** mišljenja, čuvstvovanja in hotenja; zató se dá strahovati in voditi na uzdi.

Kaj pa kmetstvo in delavstvo s svojimi predstavniki? Sedaj se postavlja izbira: **Marx** ali **Kristus**? Ta primera ni pravilna, ker manjka »tertium comparationis«, skupno jedro, ki bi se moglo primerjati; zakaj verstvo in gospodarstvo sta bistveno svojevrstni osnovi človeškega življenja. Ne gre tu za noben kompromis med obema, ampak za **življensko resničnost in iskrenost** gre v tem odločilnem versko-gospodarskem vprašanju.

Iz **Marxovega** nauka, ki ni enoten, se delajo razni zaključki. Kar komu ob danem primeru bolj prija, to posebno poudarja, a vendar je njegovo jedro preosnova gospodarstva, ki se uveljavlja po svoji razsežnosti preko okvira krščanstva; saj se pojavljajo gospodarska nasprotstva na določeni stopnji razvoja tudi pri nekrščanskih narodih.

Enako tudi pozabljamo iz **Kristovega** nauka besede: **Moje kraljestvo ni od tega sveta.** Ako povzdiguje sv. pismo uboštvo, krotkost in ponižnost, odvrača človeka od grabežljivosti, lakomnosti in napuha. Da ne omenjam **sv. Pavla**, opozarjam le na to, kakó ostro nastopajo n. pr. cerkveni očetje **sv. Ambrož, sv. Hieronim, sv. Krizostom** zoper bogastvo in zasebno lastnino ter zagovarjajo skupnost zemeljskih dobrin. Kakó pravilno pravi **Pestalozzi**, da s samimi besedami ne priveđeš nikogar do spoznanja Boga, ampak s tem, ako ubožcu pomagaš, da more živeti kot človek! Na drugi strani se moramo zopet zavedati, da zemeljske dobrine, **ki so za življenje neobhodno potrebne**, niso same sebi namen, ampak sredstvo za duhovnost: ne živimo, da jemo in pijemo, marveč jemo in pijemo, da živimo telesno, s čimer se nam šele omogočuje duhovnost.

III.

Naša predvojna miselnost, ki smo jo prenesli brez pomisleka tudi v današnji čas, ni zmožna niti narodno niti socialno, da bi obvladovala nastali položaj. In kolikor bi bila vsebina še dobra, pa način dela ni več primeren danes, ko že prej ni zadoščal. **Potrebujemo novih ljudi z novo miselnostjo.**

Naše vprašanje je narodno in socialno. Dosedanji način reševanja vodi v narodno in socialno pogubo. Narodne izgube na Koroškem in Primorskem so težka obtožba tudi nas samih. Socialno se pogrezajo kmet in delavec, uradnik in izobraženec v vedno večjo negotovost in siromaštvo. Naša telesna in duševna odpornost se manjšata. Skoraj ves narod se proletarizira; samó tenka plast pre-

„Dom in Svet“

Nova knjiga I. 1933.

»Dom in Svet« izhaja že 45 let. Z letošnjim 46. letnikom so prevzeli uredništvo Fr. Koblar, dr. Fr. Stele in France Vodnik. Zalaga ga sedaj Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, kjer je tudi upravništvo. Izhajal bo novi »Dom in Svet« desetkrat v letu; naročnina znaša na leto 100 Din. Pred nekaj tedni sta izšli 1. in 2. številka te revije.

Število revij v Sloveniji je v zadnjih letih močno narastlo. Ne prinašajo več veliko leposlovnih stvari kot so jih pred svetovno vojno, povsodi prevladujejo razprave in essayi. Skoro se zdi človeku kot da bi se slovensko razumništvo postaralo in se vdalo samo premišljevanju. Mladega, živega življenja, ki živi v poeziji, ni več po revijah ali pa prav malo. Čas in razmere, v katere so zašli Slovenci, jih silijo k premišljevanju. Pa tudi ta mračna doba bo minila, in tudi v naši kulturi bo zapihala zopet sveža, mlada sapa . . .

Veliki splošni reviji (ne samo znanstveni), ki sta na odločnem slovenskem stališču in jima je slovenstvo podlaga in vodilo, sta »**Dom in Svet**« in »**Sodobnost**«, ki jo je pa šele letos začela izdajati »Slovenska književna zadruga« v Ljubljani, Breg št. 10.

»Dom in Svet« ima za seboj že dolgo pot. Iz malega družinskega mesečnika je prehodil pot do leposlovnega in umetnostnega glasila ter prišel do znanstvene in leposlovne revije. Rastel je iz slovenske duše in slovenske zemlje v višave in širino. Njegov dvig in kakovost sta bila v različnih časih različna, vedno je pa bil zasidran domači zemlji.

Novo uredništvo »Dom in Sveta« pravi samo v oglasu takole: »Med današnjimi slovenskimi revijami najrazličnejših orientacij zavzema »Dom in Svet« zaradi svoje **izrazite idealistične** usmerjenosti posebno mesto.

Danes so najboljši duhovi prepričani, da svoboda ni v osamosvojitvi, marveč v občestvenosti, ne v razvezanosti, marveč v duhovni službi resnici in pokorščini ukazom vesti, za to znova povdarjajo potrebo trdnih duhovnih temeljev za življenje in kulturo.«

»Dom in Svet« se bori za **skladnost kulture in religije.**

Slovesno povdarja »Dom in Svet«, da bo zvesto služil misli slovenske narodne skupnosti in bo povdarjal vezi, ki vse Slovence podtalno vežejo med seboj tudi tam, kjer se sicer razhajajo v pojmovanju duhovne svobode. Vse slovansko delo mora biti radosten izraz slovenske kulture, mora biti volja, boriti se za zmago ideala slovenske kulture iz vseh moči, ki so vsakemu dane iz svete zakladnice narodnega genija, da se tako tudi v sedanjosti razodene njegov živi, stvariteljski obraz.

Podobno pravi v svoji prvi številki »Sodobnost«, da mora vsak naš človek gledati v slovenstvu kulturno-duhovno enoto in poskušati ustvariti tej kulturno-duhovni enoti take politične in družbene pogoje, da se bo mogla razmahniti in polno zadihati ter si sama določati svojo usodo.

Slovenska zavest se oglaša. Ne zaradi nacionalističnih fraz, ki jih resnični kulturni delavci odklanjajo, ampak zaradi resnice in pravice in iz globin vesti in nravi. Kultura vodi tudi vsakdanje življenje narodov in je politika vedno le posledica kulturnih moči, ki preoblikujejo obraz sveta in usodo narodov.

Važen je načelni članek »Dom in Svetovega« urednika Fr. Koblarja »**Na prelomu**«, ki povdarja, da je rešitev današnjega sveta, ki je zanj značilno, da je popolnoma odmaknjen od vse zgodovine, ko so v preteklosti tudi najburnejša razdobja zajemala iz podobnih in sorodnih časov pred seboj in se po njih urejala — edino le, če se današnje življenje uredi v sostavo novega idealizma, ko bo človek zopet potrdil v sebi božjo podobo in bo postavil zakone zopet v kozmično celoto, ne samo človečansko, ampak božjo človeško. Zaveda se, da naš domači svet ob današnjem prelomu sveta, ko izginja pojem organizmov, ki jih nadomeščajo mehanizmi, »ni več deželica, skozi katero vodijo stezice in pota od domačije do domačije, ampak je kraj, skozi katerega se prav tako lomi svet v svoji celoti kakor na širokih planjavah velikih narodov«. Povdarja, »ker je slovenska zemlja tako majhna in živa, da pri nas terja vsako leto, kljub vsej neizprosnosti tudi **večje skrbi in ljubezni.**« Načelna je tudi razprava Franca Vodnika »Sodobni umetnostni nazor«, ki ima rasti iz življenske celotnosti in naj mu bo vzor nasproti »vsem razkrajajočim močem, nasproti individualizmu in duhovnemu anarhizmu umirajoče preteklosti zopet enkrat življenska harmonija«. Pravilno ugotavlja Franc Vodnik, da je utilitarizem umetnosti še bolj nevaren kot larpurlartizem. »Dom in Svet« priobčuje tudi razglednik o književnosti ter zanimive zapiske, n. pr. o Galsworthyju, ustanovitelju »Pen«-klubov itd. Dr. Stele je napisal poročilo o Plečnikovem načrtu za »**Hram slave**«, slovenskem panteonu, da naj bi sezidali na starem ljubljanskem pokopališču **pri**

bivalstva se dviga nad vso drugo množico, ki naj ji duševno in gospodarsko služi tiho in vdano.

Kdo je kriv? Pravijo, da je **demokracija v krizi**. Resnično: v krizi je **meščanska demokracija, a ne demokracija kmetov in delavcev**, ki še prav nastopila ni. Pravijo, da je **socializem v krizi**. Ali je socializem zakrivil svetovno vojno in iz nje izvirajočo današnjo stisko? Kolikor je pa **prostovoljno** sodeloval pri njej, pri čemer je pozabil na pravilno pojmovanje mednarodnosti: ali ni kapitalizem takratnega njegovega »socialnega patriotizma« postavljal za zgled, a mu je danes, ko ga več ne potrebuje sam, pač pa delovno ljudstvo, pokazal svoje pravo lice, n. pr. v Italiji in Nemčiji? Ne socializem, ampak njegov oče, **kapitalizem**, ta je **v krizi**, ko je doslej skoraj neomejeno vladal povsod, kjer ga je gospodarski razvoj privedel do oblasti. Polom kapitalizma hočejo zaustaviti s sistemom (deloma vzetim celó iz socialistične miselnosti), ki odreka delovnemu človeku kruh in svobodo, ako ne veruje slepo v njegovo zveličavnost, a ker se ne more braniti z nasiljem, potem pravijo, da je socializem v krizi. **Mussolini** je začel in drugi ga posnemajo.

Socialna nasprotja se priostrujejo in njih rešitev dozoreva, ž njo pa tudi naše narodno zedinjenje. **Krista** so križali telesno, a niso mogli uničiti njegove verske misli; nasprotno je njegov duh premagal staro miselnost. Verujem v narodno in socialno vstajenje slovenskega ljudstva, ker verujem kljub trenotni razkosanosti in nasilnosti v končno zmago duhá nad tvarjo, ko vélikemu petku sledi — vélika nedelja.

Alfa.

*

Pomen koroškega poraza

Izguba Koroške je najhujši slovenski poraz od izgube naše svobode na prevalu 8. in 9. stoletja po Bavarcih in Frankih. V nekem oziru je ta poraz še bolj skeleč od poznejše rapallske pogodbe, v kateri smo izgubili Primorje. V boju za Primorje smo imeli namreč opraviti z narodom, ki je bil prepričan, da je zmagovalec iz lastne sile. Vittorio Veneto je bila tista beseda, ki je v italijanski duši užigala divji ponos, upravičen ali neupravičen, to je postranska stvar; bilo je dejstvo, s katerim smo morali računati. Saj je znano, da tudi iluzija za nekaj časa more nadomestiti nedostatek resnične sile. Poleg tega so se mogli Italijani opirati na obveznosti antante iz londonskega pakta.

Na Koroškem smo pa imeli opraviti z narodom premagancev, s katerim so bili vsaj v začetku vsi križi in težave premaganca, obup in žalost, popoln razkroj, nemilost antante.

Glede Italije smo si mogli biti od vsega početka na jasnem, da je v teh in takih razmerah največ, če ne vse, odvisno od spretnosti jugoslovanske diplomacije; na Koroškem pa je bila dana možnost narodu samemu, da se uveljavi, težko sicer pri plebiscitu, ki se je izvršil v preveč sovražnih okolnostih, gotovo pa vsaj v prvih mesecih po prevratu leta 1918.

To smo čutili v dneh po ponesrečeni aprilski ofenzivi slovenske vojske leta 1919 in po 10. oktobru leta 1920. Zato se je poraz na Koroškem vlegel na dušo narodovo kakor težak greh. Najmočnejši, najvernejši Slovenci so takrat sklonili glave in podvomili. In če so že najmočnejši Slovenci tako čutili — kaj so mogli čutiti in misliti šele vsi oni, ki že od predvojne dobe grade na tiho prikrivanem obupu, na neveri v slovenskega človeka! Ti so sodili in obsodili: pospešimo slovensko smrt, saj ne morejo živeti. V koroških porazih so ljudje, ki zastopajo politične načrte, ki jih je mogoče razumeti in razložiti le iz obupa nad seboj, slovenskim človekom, našli navidezen dokaz, da imajo prav. Breme je bilo pretežko, spoznanje premajhno, ljubezen prešibka.

Ravno ona plast slovenskega naroda, meščanstvo in njegova inteligenca, ki je bila od zgodovine po svojem gospodarskem in socialnem položaju poklicana, da v koroških bojih z orožjem zagrabi iniciativo, in ki tudi sicer vedno poudarja svojo večjo zrelost, je za časa koroških bojev popolnoma odpovedala in je po plebiscitu prva in brez pomisleka zvalila breme krivde na neki, njej tuji slovenski narod. Tiho so se ti ljudje izločili v svoji notranjosti iz slovenskega občestva in govorili odslej o Slovencih še mnogo raje v tretji osebi: Slovenci so hlapci in sužnji, Slovenci so itd. To je najhujše zlo koroškega poraza. Verujoč človek ni mogel zaenkrat ničesar tako vidnega postaviti nasproti, da bi omajal to njihovo strašno gotovost in obsodbo. V tem je glavni pomen koroškega poraza za slovenko življenje: kako je obrazoval slovensko duševnost in kako je vplival na smer in na odločitve posameznih politično organiziranih plasti slovenskega naroda.

V ponesrečeni slovenski aprilski ofenzivi leta 1919. posebej je bilo zaupanje koroških Slovencev v Sloveniji hudo ranjeno. »Srbi so vam morali priti pomagat«, tako so govorili, ko smo končno zavzeli Koroško. Čeprav je res le toliko, da nam je bila zavest da stoje za nami srbski polki, v veliko moralno oporo, vse odločilne boje v zadnji zmagoviti ofenzivi pa smo izvojevali Slovenci (preveč ponižno molčimo o tem), vendar je dejstvo srbske pomoči na koroške Slovence mogočno vplivalo. Primerjajoč zadnje uspehe z aprilskimi in prejšnjimi so bili vsi koroški Slovenci prepričani, da Slovenci brez srbske pomoči tega ne bi zmogli. Kakor so se najzvestejši sicer veselili pomoči, pa naj je prišla odkoderkoli, vendar je razočaranje, ki so ga doživeli z nami, njihovo slovensko vero vsaj začasno hudo zagrenilo.

Pomen koroških porazov za odnos do takratnega Belgrada ni bil manj dalekosežen. Svoj položaj v jugoslovanski skupnosti smo si takrat občutno poslabšali. Srbi so v ponesrečeni aprilski ofenzivi l. 1919 in v plebiscitu videli dokaz, da so Slovenci potrebni posebnega varuštva. Koliko so imeli prav, koliko pa je koroški plebiscitni poraz sopovzročalo ravno dejstvo, da so našo državno skupnost s Srbi izrabljali nasprotniki kot svoje najuspešnejše propagandno sredstvo, o tem naj na tem mestu ne govorim. Moramo priznati, da je ves videz mogel Srbom le utrjevati to sodbo. Tako se je tudi v takratnem Belgradu pospešil neki notranji preobrat nam v škodo. Saj je bilo v resnici skoraj nemogoče, da bi Srbi, narod s slavnim srednjeveškim izročilom in z obnovljeno državnostjo de jure od berlinskega kongresa 1878. in de facto že od prej, s čimer se jim je življenje zelo poenostavilo in enotno usmerilo, mogli razumeti vso to zapletenost in rafiniranost boja, kakršnega smo v čisto drugih razmerah, proti čisto drugim nasprotnikom morali boriti mi. Zato ne smemo zameriti belgrajskim listom, n. pr. »Politiki«, »Epohi«, »Balkanu«, da so takrat tako obsojajoče pisali o Slovencih. Zameriti moramo le tistim Slovencem, ki so te obsodbe z neko čisto bolestno naslado ponatiskovali in s tem še povečali obup in zmedo, v kateri se je krivil slovenski duh (n. pr. »Slovenski Narod«, 21., 22. in 23. oktobra 1920).

Nadaljnji, zunanjepolitični pomen koroškega plebiscitnega poraza obstoji v vplivu, ki ga je imel na reševanje jugoslovansko-italijanskega spora. Jugoslavija je stala takrat pred pogajanji v Rapallu (12. novembra 1920). Italijani so se že na Koroškem zavedali, da naj bo 10. oktober le nekak uvod za jugoslovansko-italijanska pogajanja. Italijanski listi so pisali o tem in tudi italijanska delegacija v Celovcu tega ni prikrivala. Z izidom v našo škodo so hoteli Italijani podpreti svojo zahtevo po delu Gorenjske (Bohinj—Bled—Jesenice), po zavarovanju železnice Podbrdo—Jesenice—Podrožčica. Večjega pomena za rapallska pogajanja koroški plebiscit menda ni imel. Pričakovanje Italijanov je bilo gotovo večje. Rapallska pogajanja bi se ne bila končala drugače, kakor so se, če bi mi plebiscit dobili; le one zahteve po Gorenjski bi Italijani ne stavili in mi bi bili nekoliko laže prenesli rapallski udarec. Naših narodnoobrambnih sil bi ne bilo treba drobiti na več strani.

Koliko smo si s plebiscitnim porazom poslabšali tudi svoj položaj nasproti antanti in kolik je bil njegov vpliv na ponašanje antante do Jugoslavije vprav pred rapallskimi pogajanji in za časa njih, je težko ugotoviti. Po mojem mnenju se tu ne sme pretiravati, ker je šel razvoj spora z Italijo zelo samosvojo pot.

Tudi za Nemce so imeli naši porazi na Koroškem velik pomen: v obratnem smislu seveda kot za nas. V naši ponesrečeni aprilski ofenzivi l. 1919 so videli Nemci dokaz, da bojna sila Nemcev zopet raste. Plebiscit pa jim je bil dokaz, da privlačnost nemške kulture še ni prenehala in jim je ob tej misli zrastla samozavest. Rajhovksi list »Vossische Zeitung« z dne 25. oktobra 1920 n. pr. piše: »Koroški plebiscit je zmaga nemške misli. Zmaga na Koroškem krepi zopet našo samozavest.« (Povzeto iz »Jugoslavije« z dne 29. oktobra 1920). Isto misel večkrat izrekajo na zborovanjih narodno obrambnih društev in Vsenemške stranke. Tako n. pr. na vsenemškem zborovanju v Celovcu dne 21. maja 1923: »Koroška, Celovec, imeni, ki sta tako v Avstriji kakor v Rajhu na posebno dobrem glasu«, tako je govoril dr. Hertl. Isto misel so izrekali govorniki v Hamburgu na zborovanju vseh nemških narodno-obrambnih društev na pomlad l. 1923. (Celovške »Freie Stimmen« z dne 13. julija 1923.) Ob 5. obletnici koroškega plebiscita je dobival koroški Heimatsdienst čestitke od najrazličnejših avstrijskih in nemških visokih šol (»Freie Stimmen« tistih dni.) Navajam te slučaje, izbrane čisto poljubno, da vidimo, kako je pozornost cele nacionalistične Nemčije z nekim ponosom in s

---

Sv. Krištofu veliko cerkev v popolnoma izvirnem slogu.

Slovenski sodobni essayisti pišejo sploh preveč zgoščeno in premalo jasno. Če naj misli, ki jih razpletajo v razmerah, res vplivajo na bravce in jih res zavzamejo, jih je treba povedati preprosto in jasno. Največja umetnostna dela so hudo preprosta in najgloblje misli je mogoče podati jasno in razumljivo! Jasnosti in razumljivosti je treba našim revijam!

Razveselil pa bo vse slovensko kulturno delavstvo članek prof. dr. Ant. Breznika: »O časnikarski slovenščini.« Breznik je priznana avtoriteta za slovenski jezik. Predolgo je molčal. Škoda, ki jo delajo slovenščini, ko so jo naši predniki tako zelo izoblikovali, časnikarji posebno v zadnjih desetih letih, je taka, da zasluži vsak »mrcvar« (in skoraj sami »mrcvarji« pišejo v dnevno časopisje), da bi ga posebej kdo okrcal. Kje naj ohranimo in izpopolnimo slovenski jezik, če ne v pisani besedi? Kdo naj varuje čistost jezika, če ne tisti, ki mu je poklic, da javno govori slovensko besedo? Breznik ugotavlja, da je časnikarski jezik že opustil močne plasti slovenskega besednega zaklada, mnogo slovenskih oblik in skladnih posebnosti. Vsako desetletje, da izgubimo nekaj slovenskih besed in jih nadomestimo s srbsko-hrvaškimi ali s tistimi ruskimi in češkimi, ki si jih je izposodila srbohrvaščina! Iz časnikov prehajajo spake tudi v leposlovje in znanstvo. Breznik je prebil, da so skraja (Vertovec in Verne, Jos. Žvegelj, Cigale, Mažgon in Tušek, Trdina, Erjavec, Mencinger itd.) najtežje znanstvene snovi izražali popolnoma po domače in z ljudskimi rečenicami. Ko so pa začeli časnikarji rabiti srbsko-hrvaške izposojenke, so začele te lezti tudi v umetnostni in znanstveni jezik. Začel je srbohrvatiti Janez Bleiweis, za njim pa se vleče dolga vrsta kvarljivcev. Takole pravi Breznik: »Poučna prikazen v zgodovini jezika je, da se s tujimi izrazi lišpajo le slabi pisatelji, medtem ko resničnim umetnikom zadostuje materina beseda. Prešeren v svojim nesmrtnih pesmih nima niti ene izposojenke, majhni vrstniki njegovi (Jak. Zupan, Levičnik, Jože Žemlja) so si morali pomagati s srbsko-hrvaškimi in ruskimi izrazi. Koseski je ves obložen s tujo navlako, Simon Jenko je izbil svoja globoka čustva v čisto slovensko besedo, Lovro Toman in Jeriša nista shajala brez tujih besednjakov! Breznikova razprava »O časnikarski slovenščini« je znanstveno delo, ki je zrastlo iz natančnih študij jezika posameznih slovenskih pisateljev. Nadaljeval bo razpravo v prihodnjih številkah »Dom in Sveta«, začel je pa z Bleiweisom. Vsak, ki suče pri nas pero, je dolžan, da sledi Breznikovi razpravi in se ravna po nji! Zlasti vsak slovenski književnik! Jezik je vendar za pisatelja to, kar za slikarja čopič in za glasbenika godalo. Le v čistem slovenskem jeziku je mogoče ustvariti književno umetnino! Gotovo Prešeren in tudi Valentin Vodnik vplivata umetnostno s kremenitim, čistim jezikom, čeprav se marsikdo tega niti ne zaveda. Gnusi se človeku, ki ima razvit čut za pristnost, če mora brati »latovščino« v nekaterih naših časnikih.

Ivan Pregelj je priobčil močno povest »Usehla setev« iz tolminskih krajev in današnjih dni, polno barve in globine, Mirko Kranjec »Noč na Poljani«, realistično slikarijo z detajli kot mrk mozaik, Marta Velikonja pa dramatično napeto zgodbo »Obraz«, čeprav precej romantično, Miran Jarc pa tri zelo občutene pesmi, ki jih je prijetno brati.

Naše revije so ogledalo duhovnega snovanja slovenskega razuma. Za to je potrebno, da o njih poročamo in se zanje zanimamo. —č.

Gledališče

Drama

Priznati moramo vodstvu naše drame, da je letošnji repertoir v marsičem literarno boljši, kot je bil prejšnje leto. Res je sicer, da bi mogli marsikatero plehko komedijo nadomestiti z boljšo, predvsem s takimi s satirično ostjo in ki so vsaj odrsko posrečene, vendar pa smo letos videli vsaj nekaj iger, ki pričajo o občutnem zboljšanju repertoirja. Tu mislim zlasti na uprizoritve novih slovenskih del, česar dosedaj v toliki meri še nismo bili navajeni. Mislim pa, da bi nam moralo naše gledališče pokazati poleg slovenskih novitet in Cankarja še nekatere starejše slovenske igre, da bi dobili obiskovalci polagoma vsaj najnujnejši pregled slovenskega starejšega dramskega tvorstva od Linhartovega »Matička« dalje, ki je dosegel letos celó na diletantskem odru prav odličen uspeh, kljub temu, da je navajeno občinstvo na takih odrih predvsem na razne grobe burke.

Manj zadovoljeni pa moremo biti z obiskom gledališča. Če se vrnemo nazaj, ko je preteklo že pol sezone, moremo ugotoviti poleg vzrokov, ki smo jih navedli že v našem prvem članku in ki so predvsem splošnega značaja (duhovna in materielna kriza), še nek drugi vzrok slabemu uspehu pri občinstvu in ta je problematika nekaterih uprizorjenih del. Nekatere igre namreč kljub svoji literarni pomembnosti, vestni režiji in dobremu igranju občinstva niso mogle ogreti, ker so čustvovanju današnjega povprečnega obiskovalca tuje ali pa vsaj nezanimive. To smo mogli opaziti zlasti pri Maeterlinckovem »Zadoščenju« ter Yeatsovi »Cathleeni«.

*

hvaležnostjo obrnjena na Koroško prav zaradi koroških bojev in plebiscita.

Če bi se iz njih naučili tudi to, da celo slovenski narod v borbi za svoje življenje ne sme biti pacifističen za vsako ceno in v vsakem položaju, t. j., da mora celo on zgrabiti za orožje, ako so vsa mirovna sredstva že vestno, a brezuspešno izčrepana; če bi ob izkušnjah iz koroških bojev in porazov spoznali, kako važen za življenje vsakega naroda je živi smisel za konkretno dani položaj in za nujnost izrabe takih položajev preko vseh tistih duhomornih kozmopolitskih naukov, ki prikazujejo zgodovinsko dogajanje v neki zakoniti enolični sivini brez smisla za plastiko, dano po individualnosti subjektivnih in objektivnih faktorjev, pa bi koroški boji in porazi začeli pomenjati za politično dozorevanje slovenskega naroda važno in ne samo negativno razdobje.

Vsi ljudje moramo biti pacifisti že radi tega, ker smo ljudje. Slovenski narod mora biti še bolj pacifističen kakor »ljudje«, t. j.: se mora z večjo potrpežljivostjo, kakor je to mogoče od normalnega človeka pričakovati, posluževati pacifističnih metod radi tega, ker je majhen in se mora njegova bojna sila še bolj kakor bojna sila kakega drugega naroda poživljati iz čistih moralnih virov.

In vendar je res, da bi bila Koroška naša, če bi se takoj po prevratu našlo tisoč, samo tisoč, resnih fantov in mož, ki ne znajo samo govoriti ali pisati, temveč so zmožni tudi političnega dejanja, če treba, z železom v roki.

Udè Lojze.

Poprava mirovnih pogodb

Zemljepisna lega slovenske zemlje uči že na prvi pogled, da nas mora zadeti in potegniti za seboj vsaka svetovna stiska in odločitev. Pa kljub vsem žalostnim in dragim skušnjam se nam še do danes niso odprle oči. Vedno in vedno iznova se umikamo ob vsakem odločilnem trenutku v polževo hišico podložniške udanosti: bodo že drugi naredili, da bo prav, saj smo vendar tako pridni in poslušni... No, in tako se tudi godi, drugi delajo, kakor je prav — zanje. Namesto da bi bili oseba mednarodne politike, smo njen predmet, namesto da bi dobili, kar nam gre, plačujejo drugi z našo zemljo svoje račune.

Najnovejše geslo mednarodne politike je revizija, to se pravi pregled in poprava mirovnih pogodb. Geslo je vrgla v svet Italija, povzeli sta ga Nemčija in Anglija. Naj se popravijo krivice, ki so se zgodile ob koncu vojne, da bo spet mir med narodi, in da bo cvetela blaginja in kultura. V ta namen naj se osnuje zveza štirih evropskih velesil, četverni sporazum, ki bo ukrenil, kar je treba in svoje ukrepe dal prizadetim »na znanje«, kot se je izrazil Macdonald pri neki drugi priliki.

Ozadje Četvernega sporazuma in revizijskega načrta je kratko tole: Politična napetost in gospodarska stiska v Evropi narašča. Italija bi to rada izrabila. Pred vsem ni zadovoljna, ker je v mirovnih pogodbah premalo dobila za svoje junaštvo v svetovni vojni. Hoče se ji več zemlje v Evropi, hoče se ji kolonij v Afriki. Vsekako sumljiv bojevnik za pravično revizijo, če preudarimo, da vsaj v tistih predelih zemlje, ki jih želi, skoraj ni Italijana. Domača gospodarska stiska tudi ni majhna, in fašisti hočejo »dejanj«, da odvrnejo pozornost od lastne zadrege. Naravni drug v tem revizijskem hrepenenju pa je Nemčija. Z Italijo jo veže že odpor proti Franciji. Tudi način vlade je v obeh državah isti: fašizem, v načelu nedemokratičen in nasilen, ki daje verjetnost in slutnjo povezanosti skupne usode. Je sicer kočljiva zadeva med njima: nemška južna Tirolska. To upa Italija izravnati z odstopitvijo poljskega prebivalstva v Koridorju in slovenskega na južnem Štajerskem (poravnava krivice!). Za revizijski načrt hoče pridobiti tudi Angleže. Ti so v vprašanjih evropske celine neverjetno nepoučeni — kdor ne verjame, naj bere zgodovino versailleskega miru. Lahko jim je torej marsikaj natvesti, in angleški list je pisal te dni, da je prebivalstvo Poljskega koridorja — nemško! Razen tega, kar je glavno, postaja Angležem Francija že premočna. Oslabiti jo, posredno ali neposredno, utegne biti Angležem torej samo po volji. In tako je krog zaključen. Zakaj da je bila Francija od vsega začetka povabljena v sporazum samo, ker je ni bilo mogoče obiti, in v namenu, da bo stalno preglasovana, to je bilo očitno na prvi pogled.

Redko kedaj se je najplemenitejša osnovna misel človeške nravstvenosti in družabnega sožitja, iz pravičnosti izvirajoča poprava krivice, tako brez sramu izrabljala, kot ob vprašanju poprave mirovnih pogodb. Krivico, če in kolikor se je sploh napravila močnemu, hočejo popraviti s še večjo krivico slabotnemu.

Nravstveno kakovost revizionistov po nemških in laških načrtih lahko najbolj označimo na dveh primerih: Poljski koridor in slovenska zemlja.

Misel revizije je postala najbolj popularna spričo Poljskega koridorja. Ta ozki pas zemlje deli Nemčijo v dva dela in vsaj na zemljevidu je videti kot očitna krivica Nemcem: samo zaradi tega, da ima Poljska dostop do morja, naj bo živo telo nemškega naroda razdeljeno na dva dela, in še po vrhu nemško prebivalstvo izročeno Poljakom. Na prvi pogled je torej Poljski koridor res nekaj čisto v duhu starega imperializma.

Če bi bilo tako, bi se Nemcem res godila krivica. Krivica sicer tiste vrste, ki jo imajo sami za pravico, kadar je njim v prilog. Ali vendar in kljub vsemu — krivica.

In ta videz krivičnosti so Nemci znali in mogli izrabiti. Vzrokov je več. Važno je, da si Poljska ni znala pridobiti sočustvovanja in zaupanja s svojino nasilnim vladanjem nad nepoljskimi narodi, zlasti Ukrajinci, pa tudi nad lastnim ljudstvom. Na drugi strani pa so Anglosasi, ki sploh nimajo veliko zmisla za evropska narodnostna vprašanja, ker podobnih niso doma nikoli imeli. Tudi zemljepisno se upira Poljski koridor Anglosasu, ki je vajen misliti v ravnih črtah. Saj je večji del kanadsko-ameriške meje s črtalom potegnjena prema, saj je večina ameriških zveznih držav na zemljevidu izčrtan četverokotnik! Celo pri nas naletiš na ljudi, ki so prepričani, da je Poljski koridor nasilna stvaritev, da je bila izročena Poljakom nemška zemlja zgolj s pravico in močjo zmagovalca.

V resnici pa je stvar precej drugačna. Poljski koridor je stara slovanska, poljska zemlja. Od nekdaj so prebivali tam Slovani, in če se je Nemcem posrečilo, napraviti še bolj vzhodno nemške naselbine in ponemčiti Vzhodno Prusijo in del Baltika, še ne sledi iz tega, da morajo postati nemške dežele tudi tiste, ki leže vmes.

V Poljskem koridorju so imeli Poljaki celo pod nasilno prusko vlado večino. Kaj to pomeni, ve samo tisti, ki je opazoval nemško politiko v Avstriji, kjer je bila narodna enakopravnost uzakonjena. Pa je kljub temu kaznoval avstrijski glavar slovenskega uradnika v slovenskem Spodnjem Dravogradu, ker se je priglasil za Slovenca in ne za Nemca. V Nemčiji pa niso imeli uzakonjene narodne enakopravnosti, ampak narodno neenakopravnost: poseben zakon je imel nalogo, ponemčevati poljsko zemljo. Če so torej Nemci sami pred vojno našteli v Poljskem koridorju nad 60% Poljakov, si lahko mislimo, da jih je bilo veliko več. In če štejejo danes Poljaki na istem ozemlju 80% svojih ljudi, jim radi verjamemo prav mi Slovenci, ki smo že od nekdaj vajeni, da so nas drugi šteli in odštevali.

Nihče nima pravice, podjarmiti tuj narod samo zato, da je njegova dežela bolj zaokrožena. Zato imajo Poljaki po vseh naravnih zakonih pravico do koridorja. V tem primeru tudi še po zgodovinskih, ki za nas sicer niso in ne morejo nikoli biti nasproti naravnim odločujoči, ki jih je pa lahko uveljavljati vsaj nasproti tistim, ki se sami sklicujejo nanje.

Ni ga naroda, ki bi ga bile mirovne pogodbe huje udarile, kot nas Slovence. Na tri države so nas razdelile, prav kakor Poljake pred poldrugim stoletjem, in dve petini Slovencev mora živeti izven države, ki smo si jo sami izbrali. Če se govori o mirovnih pogodbah, ga mislimo ni Slovenca, ki ne bi za trdno pričakoval njihove revizije, ali ki ne bi vsaj v svojem srcu računal z njo. Kajti če že naj pride pravična revizija, kakšna naj bi bila drugačna ta pravičnost, kot da nam da, kar nam gre po pravici.

Poljski koridor in slovensko Primorje naravnost silita k primerjanju. Gori slovanska zemlja, ki veže slovansko državo z morjem, pa naj se ji odvzame samo zaradi zemljepisne in strategične zaokroženosti Nemčije! Na jugu pa je zasedla Italija slovensko zemljo, ki bi naj vezala slovensko in slovansko, vsekako pa samo neitalijansko zaledje z morjem, pa naj bi ji ne samo ostala, ampak še povečala naj bi se ji. Gori gospodarsko in naravno revizija neupravičena, pri nas prav tako upravičena. Zato naj se pa izvrši revizija tam, kjer je krivična, ne izvrši pa, kjer je pravična!

Mussolinijev revizionistični načrt nima torej prav nič skupnega z mislijo pravičnosti med narodi. Je zgolj bolj ali manj spretno zasnovan diplomatski načrt v zmislu stare imperialistične politike, ki so ji bili narodi zgolj orodje in predmet in ne subjekt. In ne samo, da s pravičnostjo nima nič opraviti, še povečati hoče že obstoječe krivice. Na severu Poljaki pod Nemce, na jugu še nekaj Slovencev »zaradi zaokroženosti gospodarskega ozemlja« pod Italijane in Nemce.

Revizijski načrt je za zdaj pokopan. Ni pokopan, ker bi revizionistične države ne imele dovolj moči. Pokopan je zaradi svoje očitno krivične osnove, za katero nobena demokratična država ne spravi svojih državljanov v boj. Pokopan je po zaslugi Francije, ki zastopa v tem primeru misel demokracije, ki ne dovoljuje, da vladata dve morali, ena za velike, druga za male narode. Če dela to tudi iz lastnih koristi, ni tako važno; je pač njena prednost, da so splošno človeške koristi v pričujočem primeru tudi njene.

Zadoščenje. Skeč v dveh dejanjih. Spisal Maurice Maeterlinck. Poslovenil Oton Župančič. Režiser Ciril Debevec.

Maeterlinck je v našem gledališču že star znanec. Njegova dela, ki smo jih gledali, se odlikujejo vsa po veliki človečnosti in globoki resnobi. Tudi odrsko so zelo zanimiva in zgrajena močno dramatično, kljub temu, da se izogiba zunanjih efektov. Táko je tudi »Zadoščenje« ali kakor se imenuje v originalu »Le sel de la vie«. In vendar vpliva ta igra na nas nekako hladno in nas ne osvoji, dasi čutimo vso težo absurda vojne. Vse to se je res morda kdaj zgodilo ali bi se vsaj moglo zgoditi, in vendar ni resnično, kajti osebe, ki predstavljajo igro, niso mogle biti takšne, kakršne je narisal pisatelj. Zgrešene so psihološko. Nikakor namreč ne moremo verjeti, da bi zdravnik Floris Cipelle tako mirno mogel preko strašnega dejstva, da ga čaka v nekaj urah smrt in še manj, da bi se mogla njegova žena Lena na tak način žrtvovati zanj, kot se je hotela. Kajti, naj bo že človek takšen ali drugačen, kadar mu gre za živeti ali umreti, se upre vse v njem smrti in ga pretreseta do dna strah in groza. Tega pa nam v zdravniku in njegovi ženi pisatelj ni prikazal. Možno je sicer v resnici, da človek moško in na zunaj pogumno prenese tudi vse to, ali da je v nekem človeku toliko etične sile, da hoče žrtvovati za nekoga drugega svoje življenje, vendar strahu pred smrtjo ne ubeži nihče. In to bi nam moral pokazati pisatelj, pa najsi še v tako majhnem prizoru. Približal bi nam človeško oba »glavna junaka« in zbudil v nas sočustvovanje in ne samo odpor proti krivici in vojni.

Debevec je izrazit analitik in zato zmerom razumsko oster in jasen, včasih celo na škodo intuicije; taka je bila tudi njegova režija, v kateri je povdaril zlasti etično idejo, katero je povdaril tudi v svojem zdravniku. Popolnoma podredila se mu je tudi Šaričeva kot njegova žena Lena. Bila ni več zemsko bitje, temveč pravo utelesenje samožrtvovanja. Močan lik je ustvaril Skrbinšek kot kapetan von Gersdorf, tudi Jerman in Potokar sta bila popolnoma v skladu s celotno zamislijo režiserja. Sama je bila preprosta, brez vsakršnih nepotrebnih simbolov. Prevod je lep, kakor si ga moremo le želeti tudi pri drugih igrah. Pri Debevčevi režiji se pozna, da pazi na izgovor, kar bi morali tudi drugi režiserji.

Gospa Cathleena. Igra v enem dejanju (4 slikah). Spisal W. B. Yeats. Poslovenil Oton Župančič. Režiser Ciril Debevec.

Igra izrazito religioznega značaja, polna romantike in misticizma in vseodrešujoče ljubezni žrtvovanja za druge, z izrazito katoliško tendenco. V svoji romantičnosti in misticizmu je pravo nasprotje »Zadoščenja«, a obe igri sta si vendar v nečem zelo blizu: kakor se je hotela Lena žrtvovati za svojega moža, tako se žrtvuje gospa Cathleena za svoje rojake. Najbolj dramatična je prva polovica igre, medtem ko prevladuje v drugi polovici religiozno-lirični element, kateri gledalca, ki je veren, utruja, ker mu ne more več slediti v one globine, kjer se razumsko popolnoma podredi religiozno-mističnemu čustvu. Pa tudi tisti, ki mu je religiozni element morda tuj ali ga celó odklanja, mora priznati, da je igra polna poezije in da nam nudi vsaj majhen, dasi moderen primer izvora dramske umetnosti, ki je vzšla iz religioznega čustvovanja in verskih obredov.

Režija je bila vestna, kot smo pri Debevcu že vajeni, vendar pa nam vseeno v poslednjih dveh slikah ni mogel ustvariti iluzije resničnosti, manjkalo je pač tistega zanosa in tiste preproste vernosti, ki je lastna samo resnično religioznemu človeku. Igralsko so zlasti uspeli Potokar (Shemus Rua) s svojo robusnostjo, Jan (Teig), Debevec (pesnik Aleen), pri katerem pa se je čutilo pomanjkanje zanosa in Šaričeva (gospa Cathleena), ki je bila v nekaterih prizorih pretresljiva. Tudi drugi igralci so bili na lepi višini, česar sicer pri manjših vlogah nismo vedno navajeni. Najboljši pa je bil brez dvoma prvi demon Skrbinšek. Da so te vloge, kakor nalašč zanj, smo opazili že pri Sleherniku. Kralj, ki je sicer močan karakterni igralec, se poleg njega ni mogel uveljaviti. Inscenacija je bila zelo posrečena, zlasti v tretji sliki, pa menda kljub temu ni bilo treba nabaviti nič novega. Prevod priča vse odlike Župančičevega verza in se je po svoji melodiki mojstrsko prilegal poetičnosti dela.

Krog s kredo. Spisal Klabund. Poslovenil Oton Župančič. Režiser Ciril Debevec.

»Krog s kredo« je doživel že v sezoni 1928-29 prav lep uspeh. Da je še sedaj privlačen tudi za občinstvo, je dokazal letošnji obisk. V glavnem je ostala uprizoritev kakor je bila. Nova sta bila le Lipah kot sodnik in v manjši vlogi Železnik. Oba sta bila v marsičem boljša od svojih predhodnikov. Režija je ostala ista, morda tu pa tam celo malo poglobljena, žal, pa je še vedno izpadlo IV. dejanje » v snežni pokrajini«.

V. K.

Opera

Rusalka, lirična pravljica v treh dejanjih. Besedilo: Kvapil; glasba: Dvořak. Dirigent: Štritof; režiser: Kreft.

Za zdaj in za nekaj časa torej revizije ne bo. Toda prav gotovo vznikne zopet. Zato ji je treba pripravljati pot, ki naj bo pot pravičnosti, pot pomiritve, pot enotne Evrope. Kajti le v enotni Evropi je mogoča pomiritev, je mogoča pravična revizija.

Napačno pa je in lahko postane usodno vprav za nas, če odklanjamo misel revizije sploh, ker je danes za nas neugodna. Narobe, povzemimo besedo o reviziji, zavzemimo se zanjo, širimo jo! Le tisti, ki je za kako stvar, ji more dati vsebino v svojem zmislu. Bolj ko bomo misel revizije oblikovali in ji vlivali duha pravičnosti, bolj bomo silili neodkritosrčne revizioniste, da se bavijo ž njo načelno in podrobno, da pokažejo barvo.

Ali smo Slovenci že kaj mislili na to? Da je treba delati trajno in vztrajno, dopovedovati vsemu svetu dan za dnevom in pri vsaki priliki: glejte krivico, ki se nam godi, in ne bo miru, dokler je ne popravite. Tako so delali vsi narodi, ki so hoteli svojo pravico in svobodo.

Mussolini pravi, da koraka revizijska misel. Da, res koraka. In tudi pride, prej ali slej. Od nas pa bo zaviselo, če potrka tudi na italijanska vrata in nam vrne, kar nam gre.

Viteško pismo

V srbskem listu »Življenje in delo« (Život i rad) je objavil g. dr. Fr. Ilešić v isti številki, v kateri je »obračunal« s slovenskimi »vitezi svobodnega duha« in »secesionisti«, kakor imenuje slovenske književnike, ki so se ločili od Tiskovne zadruge, lastnice »Ljubljanskega Zvona« in »Jutra«, kakor jo imenuje Ilešić netočno, a vsaj v idejnem oziru popolnoma pravilno, tudi neko »odprto pismo« g. dr. Antonu Korošču. Ne bi se ozirali na to »pismo«, ker je nevažno in brezpomembno, kaj ima dr. Ilešić, ki je že davno izgubil vsak stik s slovenskim življenjem, povedati dr. Korošču, ko bi ne bilo v njem tudi nekaj v današnjih časih redkega, pristnega ter zaradi svoje neprostovoljnosti posrečenega humorja, pa tudi nekaj mest, ki so vse kaj drugega kakor pa humoristična. Ker nimamo prostora, ga prinašamo svojim čitateljem samo v izvlečku in v nepopolnem prevodu slovensko-alpskega narečja, ki seveda ni sposobno izčrpati vseh lepot zvonkega ilesićevsko-vrazovskega koturna ter njegove vzvišeno-patetične dikcije. Razdelili smo te vrstice v posamezne odstavke, da bo globokoumnost in pesniška zanositost teh aforizmov umljiva tudi najpreprostejšemu bralcu:

Pesem v prozi.

»V eni fari sva se rodila, Ti in jaz, v fari Sv. Jurja nad Ščavnico današnje Dravske banovine.

Ob istem času sva se rodila, jaz in Ti. Deset mesecev si mlajši od mene.

V isto šolo sva hodila, jaz in Ti, v domačo osnovno in v mariborsko srednjo.

Ali si se kdaj zaglobil v idejo našega »zajedničkega zavičaja«, Slovenskih goric, zemlje med Muro in Dravo?«

Geografija, etnografija, zastave...

»Po geografiji, etnografiji, jeziku in zgodovini je ta najin »zavičaj« v tesni zvezi z jugoslovanskimi kraji, katere je zgodovina imenovala hrvaške (ali ne današnja Savska banovina? Op. pis.).

Šele pred sto leti se je pričel, še omahujoč, tesneje vezati s slovensko Ljubljano (piše univ. prof. slovenščine!).

V okviru novejšega slovenstva je on, taka je njegova narava, predstavljal jugoslovenstvo. V slovenski pesmi (v čigavi, profesor Ilešić, saj Vrazova ilirščina vendar ni slovenščina?) je pomenil jugoslovensko noto, v slovensko dušo je vnašal jugoslovensko (kakor da slovenska duša ni bila že tudi prej jugoslovanska).

Korošče, tovariš mojih mladih dni, ali si Ti kdaj razmišljal o tem značaju najinega »zavičaja«? Gotovo nisi?

Če bi, ne bi dovolil, da Te je ob Tvoji šestdesetletnici nazadnjaška mladina v znamenje protesta proti jugoslovenski zastavi (Oho!) ovijala v Ljubljani v posebno slovensko.

V tem trenutku, Korošče, si se izneveril našemu »zavičaju«, jugoslovenskim Slovenskim Goricam.« (Ter postal s tem tako rekoč renegat jugoslovenskih Dravsko banovinskih Goric, ali ne, Ilešiću?)

Ideja.

»Ideja!

Bila sva abiturijenta v istem letu, Ti in jaz.

Jaz sem odšel na univerzo, da postanem profesor. Tebe je nekaj odneslo v teologijo.

Jaz sem postal profesor. Bil sem profesor zmerom in ves — do današnjega dne.

Ali si Ti, Korošče, bil svečenik? Malo časa si pasel duše in že si odšel drugam...

Jaz sem bil zmerom v stvari to, kar sem bil po imenu in po obliki. Ti si bil po obliki eno, v stvari nekaj drugega.

...Ti nisi človek ideje.«

In tako dalje. Besede, besede, prazne besede, ki jih Ilešić imenuje ideje.

Nato pa pride glavni del njegovega »pisma«. To je obsodba vse Koroščeve predvojne in vojne politike, politike bivše Slovenske ljudske stranke, katere je kriv seveda samo on, ker se je priključila jugoslovenskemu gibanju, » v ozadju pa se je videla silhueta naslednika habsburškega trona Franca Ferdinanda in senca trializma, ki bi imel rešiti Avstrijo«, obsodba zloglasnega cirkularja njegove stranke v začetku vojne, obsodba majniške deklaracije, ker je bilo »jugoslovenstvo« v nji samo »uokvirjeno«. Vmes pa so takele »ideje« in

Neviteške besede.

»Kar si govoril na Krekovem grobu, vem in cenim kot objekt; kaj pa si mislil, ne vem.

Mi ljudje ideje in načela ne vprašujemo samo, ali je kdo napravil kaj koristnega, ampak vprašujemo tudi: iz kakšnih motivov je napravil?

Ti si, Korošče, zamenjaval zastave.

Korošče, ti si sposoben človek! Za vse si sposoben.

Bil si ministrski predsednik.

Branil sem Te, ko so Te hotele nerazumne klevete blatiti.

Spet si menjal zastavo.

Korošče, nikoli nisi bil svečenik. Nisi apostol.«

Tako je. Ilešić je obsodil, izključil, tako rekoč preklel Korošca. Bojimo se samo, da ta Ilešićev anatema Korošca ne bo prav nič bolel in da se mu najbrže ne bo zdelo niti vredno, odgovarjati na to »globokoumno« brbranje.

OPAZOVALEC

Nemški in laški fašizem med seboj

»Sodelovanje z Italijo je mogoče samo, če nam vrne južno Tirolsko«, piše nemška nacionalistična »Weser Zeitung«, in nadaljuje: »Italijanska raznarodovalna politika je tako nasilna, da je še Poljska ne posnema. Iztrebljevanje se vrši na način, ki sega v najbolj notranje življenje Tirolca. Nemščina je prepovedana v uradu, cerkvi in šoli. Južna Tirolska trpi in mora molčati. Toda makiavelistična Italija se moti, če misli, da bo imela lahke uspehe...«

Nemški fašizem imar v svoji sodbi in obsodbi italijanskega fašizma vsekako prav. Morda bi kakšnemu italijanskemu fašistu ne bilo težko, zavrniti ga z dokazi, da je nemški fašizem natančno tak na primer pri preganjanju Židov in drugih Nenemcev. Če to stori in če to zavrnitev zasledimo, jo prinesemo prav tako radi, kakor zgorajšnjo. Prvič zaradi tega, da se slišita oba zvona. Drugič pa, ker bi imela v tem primeru res oba prav.

To je namreč tisto, kar imenujejo notranjo harmonijo fašizma. Oba sta enako ubrana in ubranost se stopnjuje, kadar bije eden po drugem.

Z naše univerze

Drugi mesec že čakajo naši akademiki na pričetek predavanj. Plačali so vpisnino in šolnino, kar pomeni za večino občuten izdatek. Dragoceni čas brezplodno mineva. V Zagrebu in Belgradu se baje vrše redna predavanja. Kje je krivda, da dela Ljubljana izjemo? Kdo je odgovoren za škodo, ki iz tega naši mladini nastaja? Javnost, starši in akademiki imajo pravico, da se to ugotovi in se krivci kličejo na odgovornost.

Prireditve v Belgradu

V soboto 8. t. m. smo imeli kar dve slovenski predstavi.

Društvo Cankar je priredilo v »Radnički komori« Tučićevo Golgato, društvo »Edinost« pa Cankarjevo »Pohujšanje v dolini Št. Florjanski« v Čehoslovaškem domu.

Obe društvi sta zbrali v istem času publiko, ki je napolnila dvorani.

Igralo se je na obeh krajih dokaj dobro, včasi celo nadpoprečno. Zanimiva je ta slovenska razcepljenost... Menda samo tekma nas še poživi in nam vliva moči. Srčna želja vseh resničnih Slovencev, ki ljubijo svoj narod je, da se rojaki med seboj bolj zbližajo in spoznajo... vsaj v tujini. Mi imamo celo vrsto slovenskih društev tu. Da bi bili vsaj samo dve! Pa te dve da bi združili vse, prav vse Slovence v Belgradu. Na eno ne moremo zidati. Ljudje so bili in bodo različnih naziranj, vendar se zdi, da bi se vendar našla podlaga za skupni nastop vseh tukajšnjih sil, vsaj včasi, da pogledamo svoje sile, ki so dovolj bogate in silne, da nam preženo mračnost misli in vlijejo novega narodnega poguma in tudi ponosa. n—G.

*

Proizvajana je bila v počastitev rojstnega dne prezidenta Masaryka in to že triintridesetič v naši operi, menda vedno z lepim uspehom. Režija je bila prav dobra, maske izvrstne; režiser in dirigent sta položila v svoje delo kar največ, ter sta v glavnem pripomogla k velikemu moralnemu uspehu. Princ (Gostič), povodni mož (Betetto), Rusalka (Gjungjenac-Gavellova) in čarovnica (Kogejeva) so podali svoje vloge izvrstno, med tem ko se Thierryjeva-Kavčnikova ni zadostno vživela v svojo vlogo ter je igralsko in pevsko za imenovanimi zaostajala. Balet je igro lepo izpopolnil. Gledališče je bilo skoraj polno.

Pri treh mladenkah, spevoigra v treh dejanjih. Po Schubertovih motivih uglasbil H. Berté; besedilo: Willner in Reichert. Režiser: Zupan; dirigent: V. Šušteršič; koreograf: Golovin.

Žalosten sem ugotovil, da so to stvar igrali pri nas že triindvajsetkrat. Tega ta spevoigra pač ni vredna. Naštudirana je bila slabo, površno; orkester in pevci so se večkrat lovili, igralci pa so morali napenjati ušesa, da so slišali šepetalko, ki pa smo jo tudi mi — avditorij — včasih prav dobro slišali. Režija je bila slaba, v bistvu menda enaka vsem dvaindvajsetim. — Schubert (Banovec) in Schober (Janko) nista povsem zadovoljila, kakor bi to sicer pričakovali. Tschöll (Zupan), Haiderl (Ramšakova), Binder (Rus), Bruneder (Sekula) in hišnica (Kogejeva) so bili povprečni. Nowotny (Peček) in Grisi (Smerkoljeva) sta poskrbela za obilo zabave, a sta pretiravala.

Spevoigra je že zdavnaj zlajnana in se zdi, da ni več niti potrebna, niti prikladna. Morda je žela uspehe nekdaj, v starih »dobrih« časih, danes jih ne more več, zlasti, če je podana v tako slabi izdaji kot tokrat, da misliš, ko gledaš na oder, nehote na cmeravega otroka, ki še ni zmožen hoditi. In ubogi slovenski jezik? Kako težko ti pač mora biti, ko nekateri ne znajo ločiti 1., 2. in 4. sklona! O drugem molčim, bilo bi preveč.

Dirigent Šušteršič se je zelo potrudil, pa vendar: opereta je opereta, lahka stvar; še muzikanti je ne vzamejo resno. Obisk je bil slab, »Trem mladenkam» primeren. —dc—

Aleksej N. Tolstoj: Peter Veliki, Moskva

Poslovenil Josip Vidmar. Založba Hram, Ljubljana 1932.

Aleksej Tolstoj je v Petru Velikem posegel po zgodovinski snovi. Na prvi pogled ta misel ni videti posrečena — zapadni knjižni trg je prenatrpan z življenjepisnimi romani, ki pa najčešče niso prav nič boljši — po svojem učinku — od Ufinih filmov. Zabrisujejo važne probleme sodobnega sveta, preusmerjajo množico miselno k periferiji, strežejo onemoglosti malomeščanskega življa, ki po vsem svetu podlega nervozi razkroja in se rešuje ob eni odrešilni misli, veri in bajki o junaškem osvajalcu, o božanskem možu, o silnem človeku, ki bo zaustavil drveče kolo časa, ki bo, če bo treba, ukazal soncu: stoj in bo obstalo.

Aleksej Tolstoj si je stavil bistveno drugačno nalogo. Razgrnil je pred nami stvarno podobo tedanje dobe, razkril nasprotja tedanje družbe, razodel gnilobo in strahotno podivjanost najvišjih, državnih krogov, brezsmernost množice, nje tavanje po verskih ločinah, lakoto, pomanjkanje in razrvanost, skratka, prelom in porajanje novega sveta. Da je bila ta naloga za A. T. zanimiva, je jasno. Saj je ob njej lahko nazorno pokazal, da je posameznik, in če bi razpolagal z zmožnostmi in sposobnostmi Petra Velikega, vendarle plod svoje okolice, družbe, v kateri se giblje, da je zmotno domnevanje, da osebnost dominira nad družbo. Če niso dani pravi pogoji, ni mogoče, da bi v družbi uspevali vredni ljudje. Peter Veliki je kljub vsej svoji velikanski vitaliteti nosil v sebi vse grozote tistih dni, dasi so bile otroku in mladeniču odvratne. Ljudje so, ki ustvarjajo zgodovino, a med seboj povezani. Združujejo jih in jih vodijo do odločnih in zgodovinskih dejanj jasni cilji, vzklile in spoznane potrebe novih oblik in potreb življenja. Tako bi tudi Peter Veliki ne bil mogel uspeti, da ga ni na svoja ramena dvignilo mlado meščanstvo, ki si je tedaj jelo gospodarsko osvajati svet, ki je narekovalo smer njegovi politiki, njegovemu prosvetnemu delu.

Delo samo spada v okvir takozvane tendenčne literature, to se pravi književnosti, ki ji je oblika in tehnika le primerna posoda za vse ono, kar imajo povedati o svetu in življenju, torej jim je drugotnega pomena. Glavni povdarek in glavni pomen ima vsebina dela, vse ono, kar je pisatelj resnično doživel in doumel in kar želi razodeti svojim soljudem.

Peter Veliki Alekseja Tolstega spada nedvomno med ona dela iz svetovne književnosti, ki bi jih moral poznati sodobni človek radi pisateljevega globokega poznanja življenja, kakor tudi radi njegovega sijajnega obvladanja tehnike in izraznih sredstev. M. M.

MALI ZAPISKI

Škof Karlin umrl.

V visoki starosti je umrl mariborski škof dr. Andrej Karlin. Najprej je bil tržaški škof, kjer se je moral umakniti italijanskemu nasilju. Pokojnik se je udejstvoval kot pisatelj in v gospodarskih organizacijah, zlasti se je pa bavil s cerkveno glasbo. Rojen Gorenjec, je bil vedno slovenskega mišljenja in vreden tretji naslednik velikega Slomška.

Sodobno gledališče.

»Gledališče je bilo vedno«, čitamo v praški reviji »Národní divadlo«, »ogledalo in sodnik resničnosti. Zato pišemo danes toliko gledaliških del o pravičnosti in njenih pogojih, kajti ravno ideja pravičnosti se ta čas nahaja v razvoju. Danes pišemo odrska dela o socialnih borbah v svetu, kajti ustvarja se nova socialna ureditev. Pravtako obstaja danes mnogo gledaliških del o humaniteti in njenih mejah, o vojni in pacifizmu, kajti sedanjosti se majejo osnove stare, slabotne humanitete in oblikuje se nov pojem človečanstva. O teh vprašanjih govori sodobna drama in teater iz globin časa, ki hoče pojasnila o novih osnovah družbenega in etičnega življenja. Sodobno gledališče se bori za ideje in svetovne nazore in skuša z vso intenzivnostjo uveljaviti novo etično ureditev.« — Ali skuša tudi naše slovensko gledališče v svojih uprizoritvah dojeti vso problematiko sodobnega časa? Ali so njegova stremljenja sodobna v zgoraj navedenem zmislu? Odgovor ne bo težak!

Prepovedan list.

Državno pravdništvo v Zagrebu je prepovedalo, prodajati in razširjati št. 7 lista »Student«, ki izhaja v Zagrebu.

Petletka in avtarkija.

Polmesečnik »Sowjetwirtschaft u. Außenhandel«, ki ga izdaja sovjetsko trgovstvo zastopstvo v Berlinu, zavzema sledeče stališče glede na mnenje, da pomeni povečana industrijska baza, ki se ustvarja s petletnim načrtom, avtarkijo sovjetskega gospodarstva: »Industrijalizacija Sovjetske unije ne pomeni omejitve, temveč intenzivno povečevanje potreb sovjetskega gospodarstva glede na uvoz produkcijskih sredstev. Toda le za toliko, za kolikor bo mogla Sovjetska unija utrditi in razširiti svoj izvoz, ki ji tvori bistveno osnovo za plačevanje iz uvoza nastajajočih obveznosti, bo lahko povečala svoj uvoz.«

Previsoko obdavčenje delavstva.

V knjigi »Naše narodno gospospodarstvo in narodni dohodki« so ocenjeni dohodki našega narodnega gospodarstva za leto 1927 na 80 milijard dinarjev. Dohodki delavcev, privatnih in javnih nameščencev, pa so ocenjeni z 10 milijard dinarjev, razmerje je tedaj 1 : 8. Vsled padanja cen se je to razmerje sicer nekoliko spremenilo, toda dohodki delavcev in nameščencev pa gotovo ne dosegajo eno šestino narodnih dohodkov. Uslužbenski davek pa znaša eno šestino vseh direktnih davkov. Iz tega sledi, da so delavci in nameščenci preveč obdavčeni. Poleg tega pa so dohodki delavcev in nameščencev, napram drugim poklicem, na glavo najnižji. Pri tem je treba ugotoviti tudi to, da se pri vseh drugih davkih ne predpišejo davki tako točno po dohodkih n. pr. zemljarini — pridobnini itd., kakor uslužbenskemu davku. Tu se predpiše in iztirja vsaka para, ker je pa sistem, delo iztirjavanja in predpisov lažji in točnejši, kakor pri drugih davščinah. Iz tega sledi, da mora delavec od svojih skromnih dohodkov plačati davek v 100%, ko n. pr. drugi pri zemlja-

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(32. nadaljevanje.)

Morda se je spomnil to strašno noč, kakor še nikoli, da je večen z vsemi svojimi mukami — tudi s tisto najhujšo — sramoto. »Umreti v boju ne pomeni nič: toda v takem trenutku, v takem blatu, — ne, nikoli, nikoli!«[36] »Sramujem se svoje odpovedi,« pravi na Sv. Heleni. »To je bila moja napaka, slabost, objestnost, togotnost, prekipevanje krvi. Prevzel me je gnus in prezir do vsega, kar me je obdajalo, celo do usode same; zahotelo se mi je, da jo izzovem.«[37] Izzval jo je, in Usoda je izziv sprejela. Sprevidel je, da bo večno gorel v peklu sramote.

Kaj je »ratifikacija«? Vzajemno potrjeno soglasje dveh strank, da sprejmeta drug drugemu postavljene pogoje; v tem primeru na Napoleonovi strani soglasje, sprejeti namesto svetovnega gospostva otok Elbo, smešno državico Sancha Panse, in še celo z letno plačo dveh milijonov in pravico do cesarskega naslova. »Jaz sem tak človek, ki ga je mogoče ubiti, ki ga pa ne sme nihče razžaliti,« je rad rekel, a glej, mahoma je spoznal, da ga ne sme nihče ubiti, da ga je pa lahko razžaliti.[38] Pljunili so mu v obraz, in on »ratificira« pljunek.

Ob devetih zjutraj je prišel k njemu Macdonald. »Cesar je sedel pri peči v preprosti, beli, bombažasti ponočni halji, v šlapah na boso nogo, z odprtim vratom, opiral se je s komolci na kolena in zakrival obraz z rokami,« se spominja Macdonald. »Ko sem vstopil, se ni ganil, čeprav so me naznanili z močnim glasom, videti je bil pogreznjen v globoko zamišljenost,« kakor v »mrtvični sen«, po besedah Bourrienne-a.[39] »Po nekaj minutah molka je rekel vojvoda Vicenski (Caulaincourt): ‚Vaše veličanstvo, maršal vojvoda Tarentski pričakuje vaših povelj; vrniti se mora v Pariz.‘ Cesar ko da se je prebudil in pogledal me je začudeno; vstal je, podal mi je roko, opravičil se, da ni slišal, ko sem vstopil. Ko je odkril obraz, sem bil osupel nad spremembo: barva je bila rumena, olivasta. ‚Vaše veličanstvo je bolno?‘ sem spregovoril. ‚Da, preživel sem slabo noč‘, je odvrnil, se usedel kakor prej in pogreznil v globoko zamišljenost. Molče smo gledali nanj. — ‚Vaše veličanstvo, vojvoda Tarentski čaka‘, je spregovoril nazadnje vojvoda Vicenski po precej dolgem molku. ‚Treba bi mu bilo izročiti ratifikacijo; njen rok poteče v štiri in dvajsetih urah, a zamena se mora zvršiti v Parizu.‘ Tedaj se je cesar zbudil z svoje zamišljenosti in vstal; videti je bil malo bolj živahen, toda barva in izraz obraza se nista spremenila. ‚Čutim se malo bolje‘, je rekel.«[40]

Še tega dne je izročil Macdonaldu ratifikacijo, in ta jo je nesel v Pariz.

To, da je Napoleon vse to prenesel in ostal živ, je morebiti večja zmaga, kot Arcole in Marengo.

Ob devetih zjutraj 20. aprila, na dan, ki so ga določili zavezniki za odhod cesarja na otok Elbo, so se pripeljali vozovi. Grenadirji Stare garde so stali pod orožjem na dvoru Belega konja. Točno opoldne, kakor se je to godilo v srečnih dneh konzulstva in cesarstva, je stopil cesar na dvor v preprosti lovski zeleni obleki, sivem pohodnem plašču in trirožnem klobuku. Grenadirji so dali čast, bobni so bili v pohod.

»Vojščaki moje Stare garde, pozdravljeni!« je rekel cesar, ko je stopil v vrste. »Dvajset let ste se bojevali z menoj, na potih časti in slave. Tudi v teh poslednjih dneh, kakor v dneh naše sreče, niste prenehali biti zgled hrabrosti in zvestobe. S takimi ljudmi, kakor vi, naša stvar ni bila zgubljena, toda vojna bi bila še težja... Odhajam. A vi, prijatelji, služite Franciji slej ko prej... Pozdravljeni, stari tovariši moji! Vse bi vas hotel prižeti k svojemu srcu... Dajte mi zastavo!«

General Petit mu je dal zastavo. Objel in poljubil je najprej generala, potem zastavo.

»Pozdravljeni, otroci! Naj vam seže ta moj zadnji poljub v srce. Bodite vselej hrabri in dobri.«

Grenadirji so se jokali.

27. aprila je bil Napoleon v St. Raphael-Fréjusu, kjer se je izkrcal skoraj pred petnajstimi leti po egiptovski vojni pred 18. brumaire-om. Tu je vzšlo njegovo sonce in tu tudi zaide, pa še ne popolnoma — pred večnim zatonom zablešči še s škrlatnim, veličastnim žarkom.

III.

Elba — sto dni.

1814—1815.

»Elba bo otok pokoja,« je rekel Napoleon, ko se je izkrcaval 4. maja z angleške fregate v Porto-Ferraju, glavnem pristanu otoka.[1]

»Tu bom živel, kot mirovni sodnik... Cesar je umrl; jaz sem nič, in na nobeno drugo stvar ne mislim, razen na svoj mali otok; nič me ne zanima, razen moja družina, moja hišica, moje krave in mezgi.«[2] Zdi se, da je prve dni, a morda tudi tedne in mesece svojega prebivanja na Elbi res tako čutil. Morebiti se je spominjal svojih otroških sanj v deščeni stanici ajaške domače hiše, in sanj briennskega učenca v zeleni »pustinji«, kjer se je vračal v »naravno stanje« po Rousseaujevih naukih, in sanj pariškega učenca v temni sobi z zagrnjenimi okni, po dnevi pri svečah, in artilerijskega poročnika v auxonnskih vojaščnicah, mornarja, ki ga je vrgel vihar na neobljudeni otoček Gorgono: »Bil sem vladar svojega otoka; tam bi mogel biti, če že ne srečen, vsaj moder in miren.«[3] Morda je razumel — pomnil, da je ves svet zanj »neobljuden otok«, in svetovno gospostvo komaj kaj več, kot ta liliputska država, država Sancha Panse — Elba.

»No kaj je, godrnjač, mar ti je dolgčas?« je vprašal nekoč starega grenadirja svoje »častne« straže na otoku.

»Ne da bi bilo dolgčas, vaše veličanstvo, ali tudi veselja je malo!«

»Ne tako, prijatelj moj, živeti je treba, kakor se mora živeti!«[4]

To je več, kot pravilo življenske modrosti; to je ponižna udanost Višjim silam, ki ga — to čuti — vedno vodijo. »Ubicumque felix Napoleo«, povsod srečni Napoleon, je bilo napisano na enem izmed stebrov njegove elbske hiše na deželi, San Martino. Prav res, povsod bi bil lahko srečen, če bi bil hotel sreče.

»Otok pokoja« Elba ni postala. Takoj se je poprijel dela, s tisto vsepožirajočo pohlepnostjo, kakor povsod in vselej. Mali otok ureja, kot nekoč veliko cesarstvo: gradi ceste, zida bolnice, šole, gledališča, vojaščnice; preobraža carinske in užitninske urade, davke; koplje rudnike; udomačuje sviloprejko; daje v zakup ribji lov in solišča; pobuja k novim načinom kmetovanja; nasaja vinograde; olepšuje in skrbi za zdravstvo Porto-Ferraja.

Elba je postala podobna »Otoku blaženih«, se spominja eden izmed prebivalcev.[5] Ko da je hotel na tem koščku zemlje Napoleon uresničiti to, kar se mu ni posrečilo na vsej zemlji, — »zlati vek«, »zemeljski raj«.

To je trajalo pol leta; morebiti bi bilo trajalo še dalje, če bi ga bili ljudje pustili pri miru. Ali kot so se nekoč briennski šolarji vrivali v njegovo zeleno »pustinjo«, tako se vrivajo zdaj zvezne države na »Otok blaženih«.

Elba ni Gorgona: iz časnikov in govoric je zvedel, kaj se godi na svetu. Nadaljuje se fontainbleauska »ratifikacija« — pljunki v obraz. Njegovo ženo so prepustili razuzdanemu ničvrednežu, ogleduhu Neippergu, tudi sina so odvedli. »Tako so v starih časih jemali otroke premaganim in krasili z njimi sprevod zmagovalcev«, se pritožuje cesar.[6] Ludoviku XVIII. se zdi, da je dvamilijonska cesarska plača vse prevelika, in jo zadržuje, morda ne toliko iz skoposti, kolikor iz želje, ponižati sovražnika. Talleyrand in lord Gastlereagh se dogovarjata na dunajskem zborovanju, da bi ga izgnali na kak otok Atlantskega morja. »Napoleonova usoda je odločena, pošljejo ga na Sv. Lucijo... Tamkajšnje podnebje bo kmalu očistilo svet od korziške pošasti,« pozdravljajo Angleži drug drugega.[7] »Napoleon na Elbi je za Francijo, za vso Evropo prav to, kar je Vezuv za Neapol,« svari Fouché.[8] »Dobro je izgnanstvo, še boljša je gomila,« mislijo mnogi. »Velika napaka je, da so Bonaparta pustili pri življenju: dokler ne bo nad njegovo glavo šest čevljev prsti, ne smemo biti mirni.«[9] Alžirski morski razbojniki so pripravljeni, ugrabiti ga, a rimski menihi — zabosti.

»Ubiti me hočejo, — prav... Vojščak sem... sam odkrijem prsa udarcem; toda nočem biti pregnan,« pravi angleškemu pooblaščencu Campbellu,[10] morebiti, ko je prečital angleški časnik, ki mu ga je poslala lady Holland, v katerem je bila vest, da ga hočejo pregnati na Sv. Heleno.[11] »Sv. Helena, majhen otok«, teh besed, zapisanih v šolarskem zvezku, in praznih strani za njimi, — neme usode, — se takrat seveda ni spomnil; ali morda je njegovo srce zadrhtelo od preroške groze.

A zvedel je, da se zavezniki spirajo — vsak hip se utegnejo spopasti in vojna se začne, pa ne zaradi njega; da Francija sovraži Bourbona, »ki je prišel vanjo na plečih ruskega Kazaka po truplih Francozov«, kakor ga je risala karikatura; Francija čaka in kliče njega, Napoleona, »kot Mesijo«.

O vsem tem mu poroča poslanec maršala Berthierja, bivši avditor državnega sveta Fleury de Chaboulon, ki se je preoblekel za mornarja in skrivaj pripeljal z ribiško ladjo v Porto-Ferrajo.

Napoleon sklene »raztrgati mrtvaško obleko«. 25. februarja 1815. leta ukaže najeti dve ladji, popraviti staro jadrnico »L'Inconstant«, prepleskati jo kot angleško ladjo, oborožiti jo in založiti z živili. Po noči na 26-ga se vkrca na ladje z malo vojsko: šest sto grenadirjev in lovcev Stare garde, štiri sto korziških lovcev in sto poljskih ulanov. S to peščico mož mora zavojevati Francijo. 1. marca vrže sidro v Jouanskem zalivu, med Antibesom in Cannesom.

»Francozi«, pravi v razglasu na ljudstvo, »slišal sem v svojem pregnanstvu vaše tožbe in vaše želje: vi zahtevate samo tisto zakonito vlado, ki ste si jo sami izbrali. Prišel sem čez morje. Grem, da vnovič branim svoje in vaše pravice.« — »Vojščaki!« pravi v razglasu na vojsko, »zbirajte se pod zastavami svojega poveljnika. Njegovo življenje je vaše; njegove pravice so pravice ljudstva in vaše. Zmaga pojde pred nami v naglem pohodu. Orel poleti s trobarvno zastavo od zvonika do zvonika, do stolpov pariške Matere božje.«[12]

Kakor je rekel, tako se je tudi zgodilo. Iskra, ki je vzplamtela nekoč, po egiptovski vojni, v Fréjusu, je vzplapolala zdaj v Jouanskem zalivu, in se je na mah razširila po vsej Franciji. Takrat je sonce vzhajalo, a zdaj zahaja in plameni skozi oblake s poslednjim, živoškrlatnim, veličastnim žarkom. »Najlepša doba vsega mojega življenja je bil pohod iz Cannesa v Pariz«, se spominja cesar na Sv. Heleni.[13] Morebiti se ni čutil še nikoli tako nesmrtnega, kakor v teh dneh svojega »drugega prihoda«.

»Orel leti« čez Primorske Alpe proti severu. Mala vojska koraka po vzhodni Provansi skoraj še kradoma: tamkajšnji

---

[36] Mémor., III. 266.
[37] Lacour-Gayet, 501.
[38] Bourrienne, V. 387.
[39] Macdonald, 300—301.
[40] Houssaye, »1815«, I. 151.
[1] Ibid., 7.
[2] Masson, Napoléon, Manuscrits inédits, éd, 1910, p. 382.
[3] Houssaye, I. 179.
[4] Ibid., 176.
[5] Lacour-Gayet, 531.
[6] Houssaye, l. c. 172.
[7] Thibaudeau, 417.
[8] Houssaye, l. c, 174.
[9] Ibid., 175.
[10] Holland, 145.
[11] Houssaye, l. c. 193.
[12] O'Méara, II. 238.
[13]

rini, pridobini itd. niso tako strogo ocenjeni in v nobenem primeru ne plačajo napram svojim dohodkom tega kakor delavci in nameščenci.

»Delavska Pravica.«

Književniki zapuščajo Nemčijo.

Hitlerjevemu reakcionarstvu so se umaknili in si poiskali v Parizu zatočišča med drugimi tudi sledeči odlični nemški književniki: Hasenclever, Josef Roth, Arthur Holitscher, Fritz v. Unruh, Rudolf Leonhard. V Švico pa so se zatekli Thomas Mann, Stephan Zweig in Alfred Kerr. Tudi prof. Einstein, ki ki se je pravkar vrnil iz Amerike, je izjavil, da se ne misli več povrniti v Nemčijo.

prebivalci so večinoma kraljevci, ravnodušni ali topo sovražni do cesarja. Toda od mej Dauphinéja se dviga vse ljudstvo na njegovi poti, ko da bi vstajala zemlja sama. Njej je bližji te dni, ko kadarkoli, kakor zahajajoče sonce.

Ljudje iz okolice mu hite nasproti, in ko so primerjali njegov živi obraz s podobo na petfrankovskem kovanem denarju in se prepričali, da ni to »nihče drugi, kot on«, ga pozdravljajo z neprestanim: »Naj živi cesar!«[14]

Ko se približuje 7. marca Grenoble-u, sreča v Laffrayski soteski bataljon 5. rednega polka pod zapovedništvom Delesserta, ki je bil poslan zoper njega. Obiti ga ni mogoče: na eni strani veriga strmih hribov, na drugi jezera. Cesarska prednja straža poljskih ulanov jezdi proti bataljonu. Delessert je videl strah na obrazih vojščakov, sprevidel je, da ne sme začeti boja in jih hoče odvesti. Toda ulani jim slede za petami, da jim dihajo konji v tilnik. Tedaj ukaže Delessert, napasti jih z bajoneti. Ljudje ubogajo mehanično. Toda ulani, ki imajo povelje, ne napadati,

[14] Houssaye, l. c. 235.

zaobrnejo konje in se umaknejo. V tem hipu ukaže cesar, spustiti puškine cevi navzdol, in gre sam na čelu svojih starih lovcev k bataljonu.

»Tu je! Streljaj!« poveljuje ves iz sebe kapitan Randon.

Ljudje bledé; klecajo jim noge; puške se jim tresejo v krčevito stisnjenih rokah. V razdalji samokresnega strela se Napoleon ustavi.

»Vojščaki!« pravi z glasnim in trdim glasom, »vaš cesar sem. Ali me poznate?«

Napravi še dva, tri korake in odgrne zeleni lovski plašč na prsih.

»Če je med vami vojščak, ki hoče ubiti svojega cesarja, — tu sem!«

»Naj živi cesar!« se razlega besen krik. Ljudje hite k njemu iz vrst, padajo k njegovim nogam, objemajo jih, poljubljajo njegove škornje, meč, otepke njegovega plašča: v tem trenutku je on zanje res »vstali Mesija«.[15]

[15] Ibid., 247—248.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.

Dóktorja Francéta Prešerna
ZBRANO DELO
UREDILA AVGUST PIRJEVEC in JOŽA GLONAR
VSE PESMI IN PISMA
PRVA POPOLNA IZDAJA!
XXXI strani uvoda, ca 300 strani teksta, Prešernova slika in facsimiliran rokopis na umetniškem papirju; krasna oprema: velja broš. 40 Din, v platno vez. 55 Din, v usnje vez. 90 Din
JUGOSLOVANSKA KNJIGARNA

Nova založba v Ljubljani, r. z. z o. z.
(Kongresni trg 19)
ZBRANI SPISI IVANA CANKARJA
dosedaj petnajst zvezkov
Poleg Prešerna naš največji narodni tekst, opremljen z uvodi in opombami Izidorja Cankarja
Nova založba izdaja tudi FINŽGARJEVE ZBRANE SPISE in druga izbrana dela iz domačega slovstva. KNJIGARNA ima v zalogi vse domače knjige in najboljša dela v tujih jezikih. TRGOVINA S PISARNIŠKIMI POTREBŠČINAMI ima bogato zalogo blaga za šole, pisarne in urade.

V LEPO POMLAD Z DOBRIMI ČEVLJI IN NIZKIMI CENAMI

40 Din
Higijenični čevlji za otroke, črni ali rjavi od št. 18 do 27 Din 40·—, iz laka Din 55·—

Din 125
V rjavi ali črni barvi, z elegantno visoko in nizko peto.

85 Din
Priljubljeni dekliški čevelj iz črnega ali rjavega boksa v okusnih kombinacijah in iz laka do št. 35.

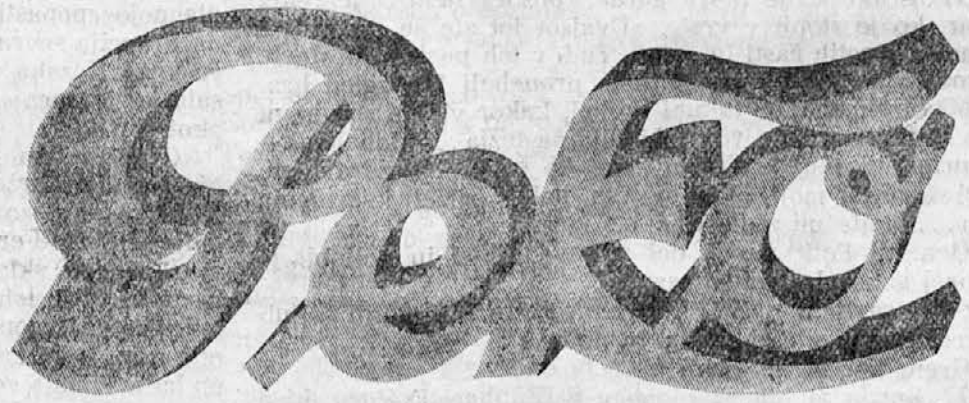

Din 165
Eleganten čevelj na zaponko in v salonski obliki, z visoko ali nizko peto, iz laka ali rjavega boksa, v različnih kombinacijah.

Prinašamo najlepše vzorce zadnje mode!
LJUBLJANA: Aleksandrova cesta št. 1
Miklošičeva cesta št. 14
MARIBOR. Slovenska ulica štev. 12
CELJE: Aleksandrova ulica
MURSKA SOBOTA in v vseh večjih krajih države

85 Din
Sportni čevlji za deklice in dečke z okrašenim jezikom iz rjavega boksa, prvovrstni podplati. Od štev. 26 do 27 Din 85·—, od 28-30 Din 95·—, od štev. 31-35 Din 125·—, od štev. 36-39 Din 155·—.

Din 195

Din 195
V najnovejših barvah in modelih ter najmodernejših kombinacijah, z visoko ali nizko peto, na zaponko ali v salonski obliki.

V originalni Good-Year izdelavi,
najdovršenejša oblika, iz črnega ali rjavega boksa in iz laka.

105 Din
Mlade gospodične nosijo samo ta elegantni čevelj iz črnega ali rjavega boksa v različnih kombinacijah.

165 Din
Trpežen moški polčevelj iz črnega ali rjavega usnja, prvovrstni usnjeni podplati, udobna oblika.

125 Din
Udoben moški polčevelj iz črnega ali rjavega usnja.

Din 195
Iz črnega ali rjavega jelenjega usnja, krasne kombinacije z lakom ali rjavim boksom. Na promenadi najelegantnejši čevelj.

Okusna izbira vseh vrst nogavic, kopit in drugih potrebščin ter vsega potrebnega pribora: „Peko“ kreme, politure i. t. d., ki Vam le pod pristno znamko „Peko“ zajamčijo trajnost oblike, lep sijaj in izgled čevlja.